

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΡΣΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ

Γ.Κ.ΓΡΑΦΙΟΥ (ΝΙΔΑ)

Κατά Ιανουάριον τοῦ 1950 ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ φυσιολατρικόν περιοδικόν ὄν "ΙΑΝ" δύο ἄρθρα γύρω ἀπὸ τὴν γλωσσικὴν σπηλιολογίαν ἢ περὶ τὰς ὀνομασίας τῶν ἐλληνικῶν σπηλαίων. Τὸ ἓν ὑπὸ τὸν τίτλον " ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΟ ΠΕΛΟΥΠΙΑ " τοῦ γράφοντος, καὶ τὸ ἕτερον τοῦ κ. Δικ. Βαγιακάκου ὑπὸ τὸν τίτλον " ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΑ ". Εἰς ἀμφοτέρας ὁμως τὰς μελέτας ταύτας δὲν ἐμνημονεύθησαν αἱ ὀνομασίαι τῶν δευτέρων καρστικῶν μορφῶν αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦν εἰς εὐρείας ἢ στενάς γεωγραφικὰς περιφερείας τῆς χώρας.

Ἡ γλωσσολογικὴ ἀξία τῶν ὀρισμῶν τούτων εἶναι ἀναμφισβήτητος. Μετρίονα ὁμως ἀξίαν ἐνέχει ἡ γνῶσις αὐτῶν ὑπὸ τῶν σπηλαιολόγων ἐρευνητῶν ἐν τῇ προσπάθειά τῆς ἀναζητήσεως καὶ ἐπισημάνσεως καρστικῶν μορφῶν εἰς διαφόρους περιοχὰς τῆς χώρας εἰς τὰς ὁποίας αἱ μορφαὶ αὗται εἶναι γνωσταὶ μόνον μετὴν ἐπιχωριάζουσας ὀνοματολογίας αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἀγνοίας δὲ τῆς ὀνοματολογίας ταύτης εἶναι πιθανὴ ἂν οὐχὶ βεβαία ἡ διαφυγὴ ἀριθμοῦ σχηματισμῶν ἀπὸ τῆς ἐρεῦνης ἢ ἐπισημάνσεως.

Εἰς τὸν σημερινόν γενικόν χαρακτηρισμὸν τοῦ " σ π η λ α ἰ ο υ " ἢ τῆς σ π ἦ λ ι ᾱ ς οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας ἀντικατέτασσον τὰς ὀνομασίας " σ π ἔ ο ς " καὶ " σ π ἦ λ υ γ ε " ἔκτος τοῦ ὅρου " ἄ ν τ ρ ο ν " ὃ ὁποῖος διεσώθη καὶ μέχρις ἡμῶν. Παραφθορὰ προφανῶς τοῦ τελευταίου ὅρου εἶναι ἡ λέξις ἄ τ ρ ο " ἀπαντῶσα ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ χαρακτηρίζουσα σπήλαιον ἐπὶ τοῦ ὅρου Αἴνος .

Ὁ γενικός ὅρος " γ κ ρ ὀ τ τ α " ἢ " γ ρ ὀ τ τ α " χρησιμοποιοεῖται βεβαίως εἰς τὴν φιλολογίαν μας ποιητικὴ ἀδεία, χαρακτηρίζει ὁμως καὶ τὰ σπήλαια εἰς ὠρισμένας περιφερείας, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ξενικῶν εἰσβολῶν. Ὁ ὅρος οὗτος συναντᾶται καὶ ὡς τοπωνύμιον ἐν Παιονίᾳ (βλ. Ἐπιτελικόν χάρτην Ἑλλάδος, φυλ. ΕΛΕΥΣΣΑ-ΒΕΡΟΙΑ , νοτίως τοῦ χ. Κοδρώνας.)

Ὁ ὅρος - τ ρ ὦ π α " ἢ " τ ρ ο ὦ π α " εἶναι εὐρύτατα δια-

-28-

δεδομένος καθ' ἅπασαν τὴν χώραν. Δέν χαρακτηρίζει συγκεκριμένην καρστικὴν μορφήν, ἀλλὰ εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὸ σήλαιον.

Εἰς τὴν νῆσον Κάσον ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ Πάρωνος τῆς Πελονήσου συναντᾶται ὁ ὄρος "Κ α μ ἄ ρ ε ε" ἢ "Κ α μ α ρ ι α" ἢ καὶ ἀπλῶς "Καμάρα", διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ σηλαίου. Εἰς τὸν ὄρον τοῦτον οἱ ἐρευνηταὶ δέον νὰ ἐπιμένωσι μήπως ὑπὸ τοῦτον κρύπτονται καρστικοὶ σχηματισμοί.

Ὁ ὄρος "ἄ ρ ὀ ε" εἶναι τοπικῶς ἐντοπισμένος (κατὰ Δεφφερ) δι' αὐτοῦ δὲ χαρακτηρίζεται κοιλότης ἐντὸς σηλαίων. Εἶναι δηλαδὴ ὄρος ἐσωτερικόν. Ὁ μακαρίτης γεωγράφος Ι. Σαρρῆς συνήνητησε τὸν ὄρον "Β ο ρ ὀ ε" ἐν Εὐβοίᾳ, ἐρμηνεύων αὐτόν ὡς "περίφραγμα". Τὸ τοπωνύμιον ἀναφέρεται εἰς φυσικὴν δεξιμένην ἐν ὑπαίθρῳ (βλ. Ι. ΣΑΡΡΗ. Τὸ σκ. τῆς Πύργης ἐν Εὐβοίᾳ εἰς "ΒΟΥΝΟ" 1934, Ι σελ. 322). Ἐν Ἠκείρῳ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καλεῖται "ὄρορος".

Ὁ ὄρος "α ὀ λ ἦ" ἀπαντᾶται ἐπίσης ἐν Εὐβοίᾳ κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ μυθικοῦ σηλαίου Βοός Ἀόλη.

Ὁ ὄρος "γ ο ὄ π α τ ο" ἀποδίδεται τόσον εἰς κάθε κοίλωμα ὅσον καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰς δολίνας. Ὁ ὄρος "λ ο ὄ ζ α" σπανίζει.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν ἀπαντᾶται εὐρύτατα ὁ ὄρος "Π ε σ τ ἔ ρ α" πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν σηλαίων. Κατὰ περιοχὰς προφέρεται "πεστέρα" "πεστθήρα" "πεσιέρα" ἐνῶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Γράμμου κατὰ παράρρασιν ὡς "π ε σ τ ε ρ ι ἄ" "π ι σ τ ε ρ ι ἄ" ἢ τέλος "μ π ι σ τ ε ρ ι ἄ". Ἡ λ. Πεστέρα ἀνταποκρίνεται καὶ εἰς τοπωνύμιον εἰς θέσιν δυτικῶς τοῦ ὑψοδείκτου 1242, 3 χμ. ΒΔ τοῦ χ. Κάτω Γραμματικόν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Προφανῶς ἡ λ. ἀνταποκρίνεται αὐτόθι περισσώτερον εἰς τὸν γενικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς καρστικῆς περιοχῆς. (Χάρτης Γεωγρ. Ὑψηλῆς Ἀττικῆς, ῥόλλον "Εδεσσα-Βέροια").

Δ Ο Λ Ι Ν Α Ι.

ὑπὸ τὸν γεωλογικὸν τοῦτον ὄρον τὰ ἐπιφανειακά καρστικά "χωνία". τοικεῖλαι εἶναι αἱ κατὰ περιοχὰς ὀνομασίαι τῆς ὑπογεῶσου ἀναπτύξεως τῶν δολινῶν. Ἡ πλέον ἐκ τούτων διαδεδομένη εἶναι τὸ "β ἄ ρ α ὀ ρ ο ν" (παλαιότερον "β ἔ ρ ε θ ρ ο ν" βλ. ΟΠΕΡΑΝΔΡΟΣ, 1866, 4, 22).

Ὁ ὄρος "θ ρ ε κ ι ἄ" εἶναι εὐρέως διαδεδομένος ἐν Ἀττι-

κῆ. Εἰδικώτερον περὶ τοῦ ὄρου τούτου ἔχει ἀσχοληθῆ ὁ Ι. ΣΑΡΡΗΣ
{ βλ. Ι. Σαρρῆ. Τό τοπωνύμιον Θρακιά εἰς "ΒΟΥΝΟ" 1935, 2, 37)
ἀποδίδων αὐτόν εἰς παράφρασιν τῆς λ. ἄ ν θ ρ α κ ι ἄ . Κατὰ
τόν συγγραφέα θ ρ α κ ι ἔ ε καλοῦνται καὶ λαξεύματα ἐπὶ βρά-
χων σχηματισθέντα δι' ἀρχαίους τάφους. Εἰς τὰ Μεγάλα Θρακίᾶς
(πρόφερε θρατCHES) λέγονται τὰ ἐγκαταλειμμένα κατητηρία
ὡς καὶ αἱ παλαιαὶ δεξαμεναὶ κήπων. Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει ὅτι
μέ τὴν λέξιν νοεῖται πᾶσα μικρὰ κάμιнос. Ὁ Ι. Σαρρῆς ἀμακε-
ρολαϊῶνων τὰς ἀνωτέρας ἐρμηνείας ἐξηγεῖ πῶς ἀπὸ τὴν πρώτην
ὀνομασίαν ἀνθρακίᾶς ἐξελίχθη ἡ ὀνομασία τῶν βαράθρων εἰς
θ ρ α κ ι ἄ ν . Πειδῆ γίνεται καμίνευσις, γράφει, εἰς κολλῶ-
μα τοῦ ὄρους ὅπως εἰς τάφον ἢ καμινον, ὀνομάσθη Θρακιά καὶ
οἰοσδῆποτε λαξευμένος τάφος. Κατόπιν ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῶν
λαξευμένων τούτων βράχων πρὸς τὰ βάραθρα, δύνανται νὰ ὀνομα-
σθῶσι ταῦτα θ ρ α κ ι ἔ ε .

Εἰς τὴν Κρήτην τὰ βάραθρα ὀνομοῦνται διὰ τῆς λέξεως λ α -
τ σ ῖ δ α , ἐνῶ εἰς τὴν Δωδεκάνησον ταῦτα ἀποκαλοῦνται ἔ λ α -
σ ῖ δ ε ε . Εἰς τὴν μάνην ἐπιχωριάζει ὁ ὄρος " κ ρ ὀ π ἄ ν τ η " .
Ὁ REY εἰς τὴν βιο-σπηλαιολογικὴν μελέτην του DESCRIPTION
DES GROTTES DE MACEDOINE GRECQUE (βλ. ANN. DE SPELEOLOGIE 1951
τόμ. 4 σελ. 110) σημειεῖ τὸ τοπωνύμιον ΠΡΑΓΙΑΣΘ ΣΟΥΡΙΝ ὡς
ὀνομασίαν σπηλαίου ἀποκαλουμένου καὶ ΒΑΛΙΑ ΣΟΥΡΙΝ προφανῶς
ἐκ τῆς ρωμανικῆς λέξεως VALE (πλαγιά, κατοχέρεια, κλιτύς) τῆς
λέξεως ἐρμηνευομένης ἐν τούτοις εἰς Ἠπειρον (Πέτσροβον) ὡς
ποταμὸς. (Βάλι Πάλα-Πεγάλο Ιοτάμι). Ὅσον ἄφορᾷ τὸν ὄρον "Πρα-
παστή" δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ διαβεβαιώσω ἂν ἔτυμολογικῶς
εἶναι συγγενῆς τῆς λ. " κ ρ ὀ π ἄ ν τ η " .

Εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ Ἄλλαχού ἐπιχωριάζουν αἱ λέξεις "Χ ἄ -
ος" "ΧΕβος" καὶ Χ ἄ β ο σ ῖ " .

Εἰς τὴν Εὐβοίαν τὰ βάραθρα καλοῦνται " γ ρ ο ὄ σ π ε ε " .
ἡ λέξις ὅμως αὕτη εἶναι καὶ ἡ κυρία ὀνομασία σπηλαίου εἰς
Κεφαλληνίαν.

Ὁ ὄρος " κ ἔ ρ κ α ν ο ε " ἢ " κ ἔ ρ κ α ρ α " συναντᾶται
εἰς τὴν Στερεὴν Ἑλλάδα, καὶ παράφρασις τούτου εἰς " Κ α ρ -
κ ἔ ν ι α " ὡς σπηλαιολογικὸν τοπωνύμιον ἐν Κρήτῃ. Τέλος συγ-
νῆσις, κατὰ Γεωργιάδην, διὰ τοῦ ὄρου " ἔ μ π ο υ λ α ι " ὀνο-
μοῦνται τὰ φυσικὰ ὄρεατα.

Εἰς Ἠπειρὸν ἵπαντι, ὀχι ὅμως συχνά, ὁ ὄρος " σ κ ἔ ρ α " .

Π Ο Ν Ο Ρ Α Ι .

Εἶναι ἡ ἐν τῇ γεωλογικῇ ἐπιστῆμῃ ὀνομασία τῶν καταβοθρῶν. Εἰς τινὰς περιοχὰς ἀποκαλοῦνται "καταβάθραι" εἰς ἄλλας ρομφίστρες ἢ ρομφίχτρες. Εἰς τὴν Κρήτην ἐπιχωριάζει ὁ ὄρος "χῶναι" ἢ "χοῦνοι" τῆς λέξεως ἀπαντώσεως καὶ ὡς τοπωνύμιον εἰς πολλὰς περιοχὰς τῆς χώρας. Ἰδιαίτερα, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πιλαεβοῦλου Κρήτης ἀποκαλοῦνται "τάφοι".

Εἰς τὴν νῆσον Σκύρον ἡ λέξις "σαράϊ" εἶναι ταυτῶσμος πρὸς τὴν καταβοθρὰν ἀποκαλουμένην καὶ ἄλλως "χαράμος" ἢ "χαράγμος".

Εἰς Ἡπειρον ὀνομάζονται "χωνεστρες" τοῦ ὄρου τοῦτου ἀπαντῶντος καὶ ὡς τοπωνύμιον τόσον εἰς τὴν περιφέρειαν Πλωγνίου ὅσον καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λίμνης Λαψίστης προφανῶς λόγῳ τῆς ὑπάρξεως καταβοθρῶν εἰς τὴν ὁμόνυμον λίμνην.

Κοινὴ ἐπίσης εἶναι ἡ ὀνομασία "μάτια" διὰ τὰς καταβοθράς ἰδίᾳ λιμνῶν, ἐμφανῶν ἐκ τοῦ στροβιλισμοῦ τοῦ ὕδατος ἄνωθεν αὐτῶν.

Τέλος ἀπαντᾶται καὶ ἡ ὀνομασία "βάθριες". Τὸν ὄρον τοῦτον μνημονεῦει ὁ Πολίτης εἰς τὰ "ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΑ" του.

Φ Α Ρ Α Γ Γ Ε Σ .

Αἱ φάραγγες ὀνομοῦνται ἐν Κρήτῃ διὰ τῶν λέξεων "λαγγό" ἢ "λαγγός" εἰς τὴν περιφέρειαν Σφακίων, καὶ "χάυγας" εἰς τὸν νομόν Λασηθίου. Εἰς τὴν νῆσον Σίφνον ἀπαντῶνται αἱ ὄροι "ὀφάραγγες" ὡς ὀνομασία σπηλαιώδους σχισμῆς εἰς φαρυγγώδη περιοχὴν. Εἰς τὴν ἰδίαν νῆσον ἀπαντῶσιν αἱ ὀνομασίαι "οἱ φάραγγοι" καὶ "σχισμῆδες".

Ε Ν Δ Λ Ι Α Σ Π Η Λ Α Ι Α .

Ἰδιαίτους ὀνομασίαν ἔχουσι τὰ ἐνδελια σπήλαια εἰς τὰς Ἴονιους νήσους. Ἡ γενικὴ ὀνομασία των αὐτῶν εἶναι "Γκράβες" ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος ἐν Σάμῳ ἀποδίδεται εἰς τὰ βάρθρα.

Τὸ τοπωνύμιον Γκραβάθονας ὅπερ ἀπήνηται ἐν Κρήτῃ (Λασηθί) δὲν γνωρίζω ἐν ἔχῃ σχέσιν μὲ τὴν λ. γκράβα ὡς ἀνωτέρω, καίτοι τοῦτο ἀποδίδεται εἰς ἕτερον καρστικὸν σχηματισμὸν, μίαν καταβοθρὰν εἰς τὴν περιοχὴν Δρήρου, παρὰ τὴν Νεάπολιν.

R E S U M E

NOMENCLATURE LOCALES DES FORMES
KARSTIQUES EN GRECE

par G. Grafios

Aujourd'hui il y a une variété des dénominations locales de différentes formes karstiques en Grèce.

C'est en général le mot γκρόβα, τρόβα ou τρούβα, qui sont les plus utilisés pour la désignation des cavernes.

En Macédoine le mot Pechera avec une prononciation variable est prépondérant en même sens.

Pour les abîmes et puits naturels on utilise le mot βάραθρον en général, θρακιά, en Attique, λατσίβα, en Crète; πρόπανη, en Peloponèse; méridionale; χάρκαρο, en Roumélie; et σέρα, en Épire.

Les pertes sont caractérisées par les mots καταβόρα, en général et ρομφίστρα, χωνεστρα, χώνος, μάτι, localement.

Pour les canyons on utilise le mot φαράγγι, en Crète.

Pour les grottes marines enfin il n'y a que de dénominations d'une utilisation très restreinte et non spéciale.